

**Kai Häggman
Teemu Keskisarja
Markku Kuisma**

Kuvatoimitus
Jukka Kukkonen

WSOY

1917

1917

**KAI HÄGGMAN
TEEMU KESKISARJA
MARKKU KUISMA**

**KUVATOIMITUS
JUKKA KUKKONEN**

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ • HELSINKI

618

© Kai Häggman, Teemu Keskisarja, Markku Kuisma,
Jukka Kukkonen ja WSOY 2017

Graafinen suunnittelu Martti Ruokonen

ISBN 978-951-0-42701-9

ISBN 978-951-0-43083-5 (kangaskantinen)

Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Teemu Keskisarja

VAPAUDEN JA VIHAN VUOSI | 13

Markku Kuisma

PÖRSSIPOLSKA PÄÄTTYY | 74

Kai Häggman

KYNÄLLÄ JA KIVÄÄRILLÄ | 157

Jukka Kukkonen

LAUKAISUJA KAMERALLA | 218

Kuvalähteet | 222

Suurlakon aikaan syksyllä
1905 kaupunkien kadut ja
aukiot täyttyivät mieltään
osoittavista kansalaisista.
Lakon päättymistä juhlittiin
Senaatintorilla 6.11.

Helsingin Kauppatorille kokoontuneita vallankumouksellisia sotilasosastoja huhtikuussa 1917.

FENNIA REDIVIVA

19⁶/₂05

R. F. WÄSTGÅRDEN. HILGÅRD, HELSINKI.

N. Y. 10. 102.

Hyvä lukija,

Vuoden 1917 Suomi on yhtä aikaa tuttu ja vieras.

Sata vuotta sitten meitä suomalaisia oli noin kolme miljoonaa. Autoja huonokuntoisilla teillämme liikkui – jos liikkui – puolitoistatuhatta, ja puhelimia oli yksi viittäkymmentä asukasta kohti. Maa- ja metsätaloudesta sai elantonsa yli 70 prosenttia väestöstä. Vuoden 1917 Suomessa autoja on yli kolme miljoonaa ja puhelimia enemmän kuin asukkaita. Maata tai metsää viljelee noin neljä prosenttia väestöstä.

Myös jatkuvuutta kuitenkin on. Vuonna 1917 suomalaisista 98 prosenttia oli jollain tavalla lukutaitoisia. Saavutusta voi pitää ällistyttävänä maatalousvaltaisessa maassa, jossa vastasyntyneen elinajanodote oli 46 vuotta. Koulutuksen arvostus on jatkunut näihin päiviin saakka, mikä on osaltaan mahdollistanut maamme ennennäkemättömän vaurastumisen.

Toinenkin vaurauden lähde on pitänyt pintansa. Vuoden 1917 kaaoksessa Suomen taloutta piti pystyssä ennen kaikkea metsäteollisuus. Kun teollisuuden vienti vallankumousten ravistelemalle Venäjälle romahti, romahti myös Suomen talous.

Myös taiteen saralla vuoden 1917 Suomessa on paljon tuttua. Jean Sibelius, Juhani Aho, Eino Leino ja Akseli Gallen-Kallela, aikansa supertähdet, ovat edelleen elävä osa suomalaista kulttuuriperintöä.

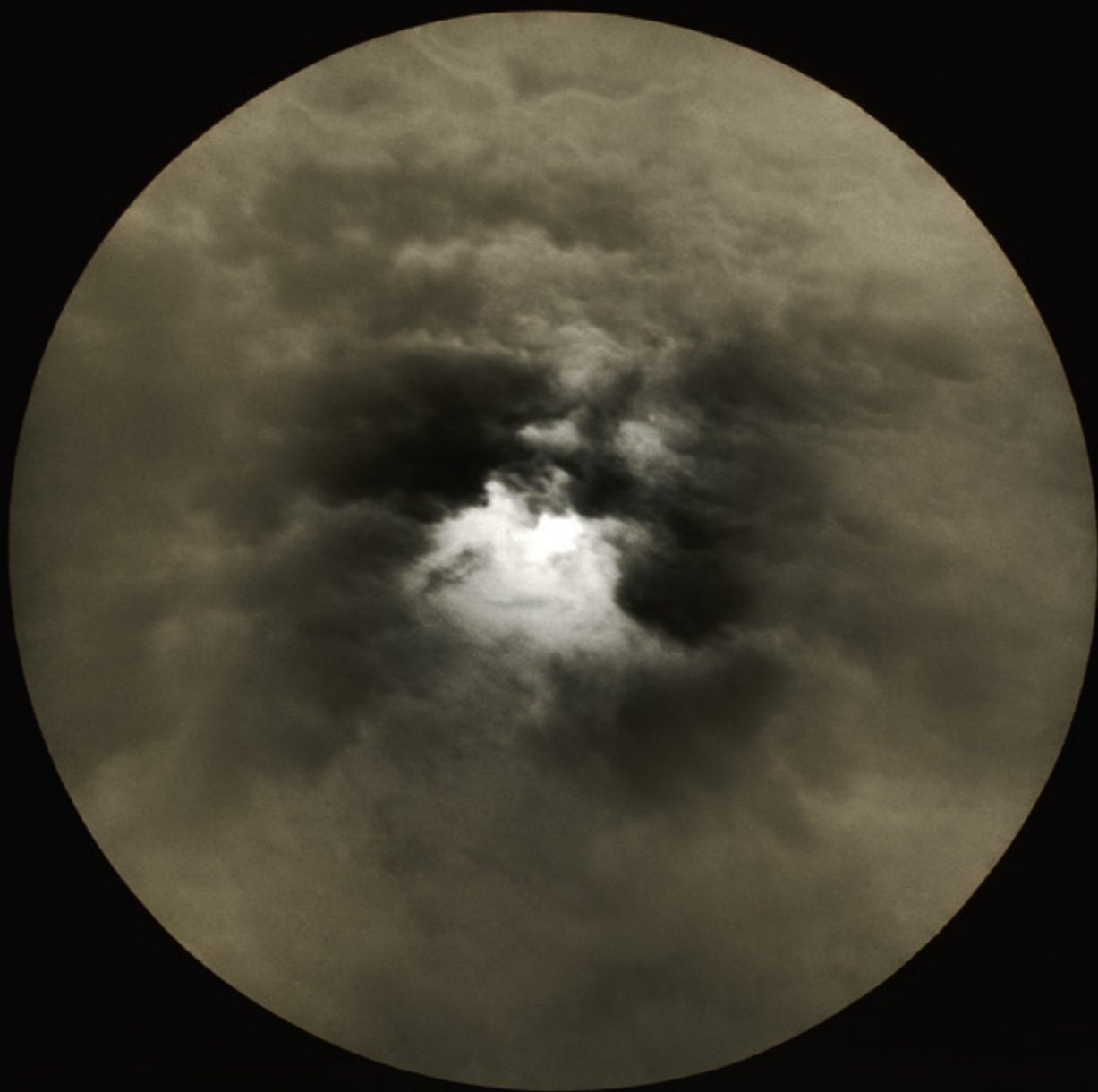
Tässä teoksessa kolme maamme johtavaa historioitsijaa Teemu Keskisarja, Markku Kuisma ja Kai Häggman valottavat itsenäistymisvuoden dramaattisia tapahtumia ja tunnelmia tavallisen kansan, talouselämän sekä kulttuurin näkökulmasta. Vuoden 1917 alussa kenellekään ei ollut selvää, että vuoden loppuun tultaessa Euroopan koilliseen kolkkaan olisi syntynyt uusi valtio nimeltä Suomi. Levottoman itsenäistymisvuoden tuoksinassa kylvettiin myös siemenet vuoden 1918 raskaille tapahtumille.

Ainutlaatuisen lisänsä kirjaan tuovat kuvatoimittaja Jukka Kukkosen esiin kaivamat valokuvat, joista osa näkee päivänvalon ensimmäistä kertaa sataan vuoteen. Ne kertovat omaa kiehtovaa tarinaansa maasta ja ihmisistä, jotka ovat meille yhtä aikaa tuttuja ja tuntemattomia.

Henrikki Timgren

TIETOKIRJALLISUUDEN KUSTANTAJA

WSOY

TEEMU KESKISARJA

VAPAUDEN JA VIHAN VUOSI

Tukevasti Venäjän kupeessa

Yksikään suomalainen ei arvannut 6. joulukuuta 1916, miltä maa näyttäisi vuoden, saati puolentoista vuoden kuluttua. Historia tapaa ryskyä eteenpäin piittaamatta vähääkään aikalaisten ennustuksista. Se toistaa kyllä itseään, mutta aina enemmän tai vähemmän erilaisena. Tuskin vuoden 1917 tapauksista voisi huokaista: ei mitään uutta auringon alla.

Asiantuntijat olivat syksyllä 1914 ennustaneet lyhyttä sotaa. Maailmantalous ja miljoona-armeijat eivät kerta kaikkiaan kestäisi vuosikausia luonnotonta ponnistusta. Mutta niin ne vain kestivät. Rauhas-ta ei talvella 1917 näkynyt merkkiäkään. Vakavissaan pohdittiin, voiko sota jatkua ikuisesti ja vakiintua uudeksi normaaliksi maailmantilaksi.

Ensimmäisillä sota-utisilla Suomen sanomalehdet olivat käyneet kaupaksi mainiosti, mutta vuosien vierieessä lukijat kyllästyivät. Oli peloteltu saksalaisten maihinnousulla ja Helsingin evakuoointia aloiteltukin. Kattia kanssa. Sota ei hypännyt Suomenlahden yli. Tsaarinarmeija rakennutti Suomeen valtaisaa linnoitusketjua, kenties turhaan.

Suomen liikaväestöä oli 1800-luvun lopulta saakka muuttanut satojatuhansia Pohjois-Amerikkaan ja Pietariin. Siirtolaisuus oli päästänyt yhteiskunnasta höyryjä ulos ja pudottanut painetta. Maailmansota sulki venttiilin. Myöskään venäläiset eivät voineet enää matkata Suomen suuriruhtinaskunnan kautta länteen. Paine nousi. Maahan pak-kautui yhä enemmän näköalattomia, turhautuneita ihmisiä.

Gustaf Mannerheim oli ennen sotaa suurena kunnianosoituksena nimitetty Nikolai II:n seurueen jäseneksi. Mannerheim oli vannonut

Punarusetin kantaja.

VIEREINEN SIVU:

Auringonpimennys Helsingissä vuonna 1912. Jälkikäteen maailmansodan enteitä nähtiin toistuvissa poikkeuksellisissa luonnonilmiöissä.

Alfred Kordelinin omistaman Mommilan kartanon keittiössä valetaan uuden vuoden tinoja. Marraskuussa 1917 aseiden etsintään tulleet venäläiset matruusit ampuivat Kordelinin, tilanhoitajan ja kaksi suojeluskuntalaista.

uskollisuutta myös tsaarittarelle, joka oli hänen vanhan kaartinyksikönsä kunniakomentaja. Talvella 1917 kenraalimajuri Gustaf Mannerheim komensi ratsuväkiarmeijakuntaa Karpaateilla. Hän oli palvellut kolmekymmentä vuotta Venäjän armeijaa. Mannerheim oli keisarikunnalle uskollinen. Sitä paitsi hän oli kunnian mies. Ikipäivinä hän ei rikkoisi uskollisuudenvalaansa.

Mannerheim tiesi paljon. Hän kävi talvella 1917 kirjeenvaihtoa Pietariin, Suomeen ja Ruotsiin. Korkean komentajatehtävänsä vuoksi hän luki sadat raportit ja tilannekatsaukset. Siitä huolimatta Mannerheim ei juuri ollut selvillä maailmanmenosta. Hän ei nähnyt etukäteen Venäjän romahdusta eikä varsinkaan toivonut sitä. Vielä maaliskuun vallankumouksen aattona Mannerheim haaveili, että kunpa Venäjän armeijaan värväytyisi tuhansia suomalaisia, valtakunnan uskollisinta ja sinnikkäintä sotilasainesta. Siitä ponnistuksesta tsaari aikanaan palkitsisi autonomian palauttamisella.

Samaan aikaan jääkärit kouluttautuivat ja hankkivat taistelukoke-

musta Saksan armeijassa. Aktivismi ja aseellisen vastarinnan idea pohjasivat yli kymmenen vuoden perinteeseen mutta pysyivät pikku porukan puuhina vielä maailmansodan alkuvaiheessa.

Suomessa vallitsi sortokausi, mutta venäläinen »sorto» oli perin lauhkeaa. Melko vähän suomalaisia kaihersivat ilmaisu- ja kokoontumisvapauden rajoitukset ja muut sotatilan seuralaiset. Samaan aikaan Belgiaa sorrettiin siviilien teloituksilla ja Serbiaa ja Armeniaa kansanmurhilla.

Kiinni jääneet jääkärivärvärit ja pommi-iskuja yrittelleet terroristit pääsivät vankilaan. Suomalaiset eivät maksaneet valtiopetoksesta hengellään, vaikka sota-ajan asetukset sitä ehdottelivat. Tsaarinvalta oli yli yhdeksänkymmentä vuotta aiemmin lakkauttanut kuolemanrangaistuksen Suomessa. Nytkin se kohteli ällistyttävän lempeästi sisäisiä vihollisiaan.

Muutamia poliittisia suuruuksia oli Suomesta karkotettu Siperiaan. Näistä tapauksista ei kannattane puhua marttyyrikohtaloina.

Amatörfotografklubbenin herraseura, valokuvauksen järjestäytyneet harrastajat, nauttivat eväitä ja kiikaroivat tulevaa Helsingin kupeessa Liuskasaarella.

Karkotetut elivät verrattain mukavasti. Heitä ei kidutettu eikä nälkännetty. Karkotus muistutti lomaa. Esimerkiksi P.E. Svinhufvud teki paksulla lompakollaan vartijoista palvelijoitaan.

Tsaarin Venäjä ei ollut sellainen pahan valtakunta, josta Suomi olisi tahtonut eroon hinnalla millä hyvänsä. Näin maailma makasi vielä helmikuussa 1917 – juuri ennen Suomen historian siihen mennessä suurinta ulkomaanuutista.

Länsi- ja itärintamilta ei kuulunut juuri mitään uutta kevättalvela 1917. Mutta Pietarissa eli Petrogradissa tilanne latautui ja räjähti. Tiedot nälkämellakoista ja sotaväen kapinoinnista singahtelivat Suomeen melkein reaaliajassa sähköinä ja sanomalehtien ylimääräisinä numeroina.

Kaikki kävi ihmeen nopeasti maailmansodan verkkaisen tempoon verrattuna: muutama vuorokausi pauketta ja vähäistä verenvuoda-

Vapaan tanssin papitar Maggie Gripenberg juoksee Kaivopuiston rannassa veden pinnalla leijuen. Fyysinen, vapaa tunneilmaisu tavoitti suomalaiset tanssin uudistajat 1910-luvulla.

VIEREINEN SIVU:

Kansainvälistä näyttämöuraa tehnyt Elli Tompuri rakensi valokuvin pelkistettyä, tunnekylläistä taiteilijan minäkuva.

Nadja Obrachoff (myöh. Grundström) poseeraa 1910-luvun tunnetuimmalle suomalaiselle värikuvaajalle, venäläiseen kauppiassukuun kuuluneelle Wladimir Schohinille.

VIEREINEN SIVU:
Porvariston hillittyä ranta-elämää 1910-luvun alun Lumiären väreissä.

tusta. Sitten jokin pysyväinen katosi maailmanjärjestyksestä iäksi.

Suomalaiset olivat tottuneet kruunupäiden ikuiseen jatkumoon. Ruotsin kuninkaissa se ulottui aikojen alkuun saakka. Romanovit olivat hiljan juhlineet 300-vuotista valtaansa. Nikolai II:n arvovalta oli toki särkynyt, mutta silti moni alamainen ei osannut kuvitella tyystin tsaaritonta keisarikuntaa.

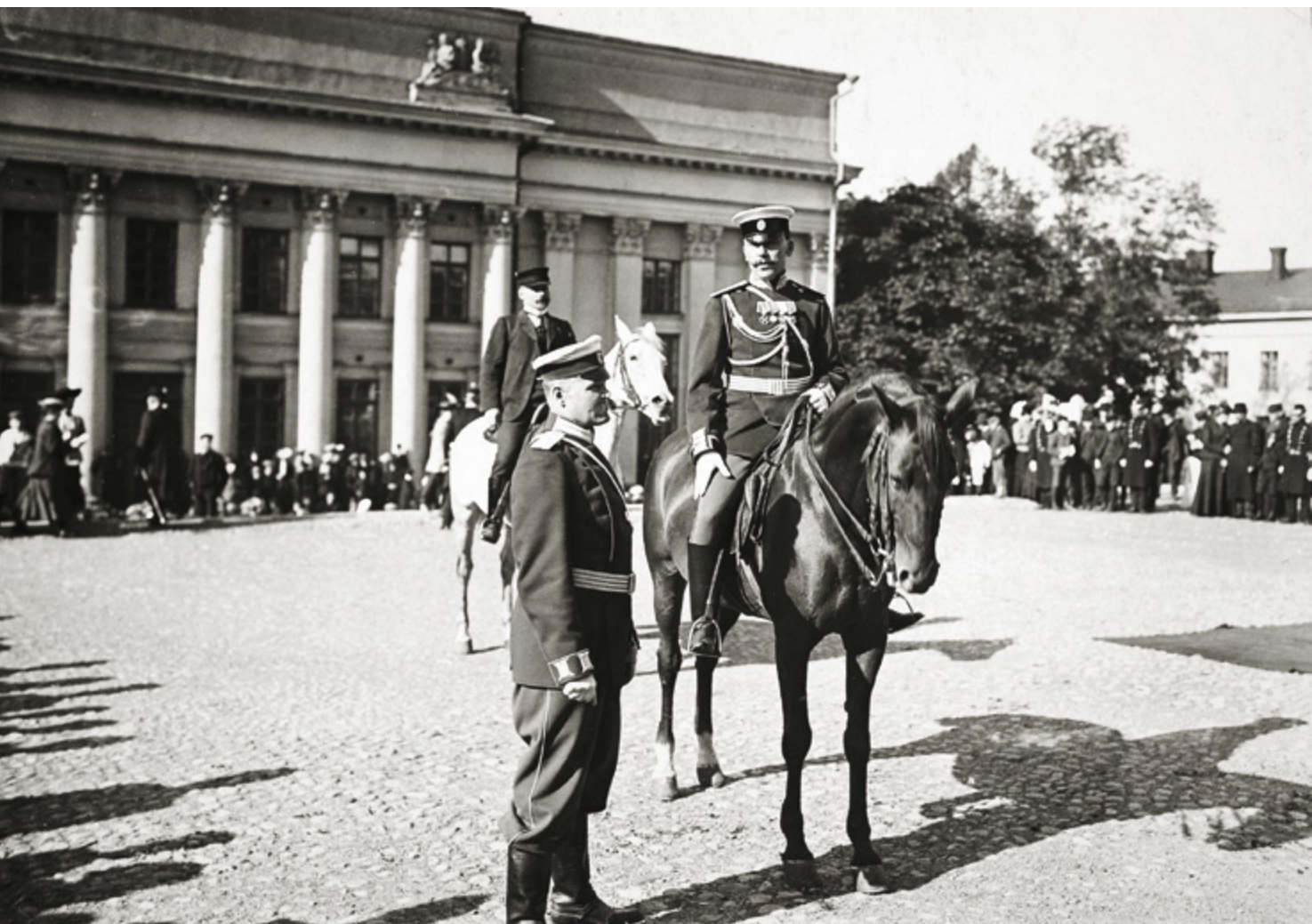
Maaliskuun vallankumous 1917 oli pitkästä aikaa riemukas uutispommi. Saman tien se rysäytti alas Suomen suuriruhtinaskunnan keskusvaltaa taikka pakkovaltaa. Kenraalikuvernööri Seyn ja hänen apulaisensa sysittiin pidätettyinä Pietarin-junaan. Lisäksi häipyivät

Säätyvaltiopäivien viimeisten päättä-
jäisten tarjoilupöytä Keisarillisen palatsin
Peilisalissa. Naiset kutsuttiin seuraamaan
tapahtumaa salin parvelta.

*Helsingin poliisimestari Karl Emil Berg (ratsailla)
ja kapteeni Bruno Jalander valvovat järjestystä
valtiopäivämiesten marssiessa jumalanpalvelukseen
Nikolainkirkkoon 18.9.1906.*

KANSA ITSENÄISYYDEN KYNNYKSELLÄ

*Miltä Suomen itsenäistymisvuosi
näytti tuon ajan ihmisten silmissä?
Miten he sen kokivat?*

*Maamme johtavien historioitsijoiden upeasti kuvitettu
katsaus Suomen itsenäistymisvuoteen 1917.*

VUOSI 1917 oli täynnä tapahtumia ja toimintaa suomalaisen politiikan kulisseissa. Oli emämaa Venäjän vallankumoukset ja niiden kirvoittama kiivas keskustelu siitä, kenelle korkein valta Suomessa itsenäisyyden koittaessa kuuluisi ja miten itsenäisyys ylipäättään saavutettaisiin. Mutta miltä ovat vuoden 1917 historialliset pyörteet ja tavallinen arki mahtaneet näyttää? Kiehtovasti kirjoitettu ja harvinaisin valokuvin kuvitettu 1917 sukeltaa kadunmiehen, talouden voimahahmojen ja kulttuurin merkkihenkilöiden kautta syvälle itsenäistyvään Suomeen ja tuo näkyviin myös itsenäistymistä seuranneeseen sisällissotaan johtaneet juonteet.

Teoksen kuvatoimituksen on tehnyt vanhojen valokuvien parissa tehdystä elämäntyöstä palkittu erikoistutkija Jukka Kukkonen.

